

Bayburtlu Zihni'nin "Çarpışır" Redifli Gazelinin Modern Yöntemlerle İncelemesi

The Analysis of Rhymed Lyric Poem "Çarpışır" by Bayburtlu Zihni with Constructive Meth

Salih ÖZYURT

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve
Edebiyatı Bölümü, Ağrı, Türkiye

ÖZ

XIX. yüzyıl halk şairlerinden olan Bayburtlu Zihni, hem halk şiiri hem de divan şiiri tarzında yazdığı şiirler ile tanınmıştır. Onun Divanı, klasik Türk şiir geleneğini yansıtan örneklerle doludur. Bundan dolayı önem arz etmektedir. Bayburtlu Zihni'nin gazellerinin modern metotlarla incelenmesi, bu gazellerin taşıdığı estetik ve şairin kültürel birikiminin ortaya konulması; ayrıca bugünden düne bakarak anlaşılır şekilde okunması, yeniden hatırlanarak güncel bir yer edinmesi bakımından önemlidir. Bu makalede, Bayburtlu Zihni'nin "çarpışır" redifli gazeli yapısalılık ve ontolojik metot ile incelenerek modern edebiyat yaklaşımları ışığı altında incelenmesi yapılmıştır. Araştırmanın kapsamını Bayburtlu Zihni'nin gazelleri oluştururken amaçlı örneklem yöntemi ile seçilmiş "çarpışır" redifli gazeli esas alınmıştır. Çalışma nitel araştırma yöntemine göre gerçekleştirilmiştir. Veriler, doküman incelemesi yolu ile toplanmış, ontolojik analiz metodu ve yapısalılık metoduna göre analiz edilmiştir. Çalışmanın sonucunda Bayburtlu Zihni'nin "çarpışır" redifli gazeli şekil, anlam ve yapısal uyum açılarından ortaya koyulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Bayburtlu Zihni, klasik Türk şiiri, yapısalılık, gazel

ABSTRACT

Bayburtlu Zihni who is known as a minstrel of 19th century is among the prominent names of the Classical Turkish poem tradition. The divans and lyrics that he wrote or arranged are of great importance since these rich documents reflect the Classical Turkish poem tradition. Analysing the lyrics of Bayburtlu Zihni with modern methods is important due to the fact that could be possible to reveal the aesthetic and cultural richness, to read them clearly by looking at the past from the present aspect, and to make them gain a contemporary place by reminding them again. This study was conducted with the aim of analysing the rhymed lyric poem "Çarpışır" by Bayburtlu Zihni with constructive method and revealing its features and importance in the light of modern literary approaches. While the research population is comprised of the lyrics of Bayburtlu Zihni, rhymed lyric poem "Çarpışır" is chosen as a sample with convenience sampling method. The research was conducted according to qualitative research design. The data was collected via document analysis, classical serh method, ontological analysis method and analysed with constructivist method. In the end of the study, rhymed lyric poem "Çarpışır" by Bayburtlu Zihni was presented in terms of style, meaning and structural consistence.

Keywords: Bayburtlu Zihni, classical turkish literature, constructivism, lyric

Giriş

Anlamak, açıklamak, bir konunun pek çok yönüyle çerçevesini çizmek, diğer bir deyişle bir metnin iskeletini çıkarmak anlamına gelen "şerh", klasik ve modern olmak üzere iki aşamalı olarak ele alınmıştır. Klasik şerh metodunda sadece metnin anlam dünyası, geleneğin öngördüğü mazmun ve manalarla sınırlandırılarak dinî-tasavvufi boyutlarıyla irdelenmiştir. Modern şerh metodu ise metnin mana derinliğine inmeyi, onu oluşturan sosyal, siyasi ve edebî şartları derinlemesine düşünmeyi, metnin görünen anlamının yanında içindeki gizil anlamı ya da ifade ettiği başka manaları da ortaya çıkarmayı gerektirmiştir.

Klasik yöntemde önce metnin okuyucu kitlesine rahatça anlayabileceği bir şekilde sunulması ya da metin farklı dilde ise tercüme edilmesi, daha sonra sözcüklerin önce sözlük anlamlarından başlamak suretiyle, edebiyat içerisinde karşıladığı anlam ve aldıkları boyutların tespiti; bunun akabinde sözcüklerin metin içinde ifade ettikleri mana ve işlevlerle edebî sanatları açısından meydana getirdikleri tenasübün tayini, en son olarak ise metnin mazmunlarının arka planda bulunan fikrinin bulunup çıkarılması ve böylelikle sonuca gidilmesi, olarak değerlendirilebilir (Eke, 2011, s. 181). Bu yöntemle anlaşılmayan hiçbir konu neredeyse bırakılmamakta, metindeki tüm kelimelerin manalarının gelenek ve o dönemdeki edebî atmosfer ve zihniyet doğrultusunda detaylı ortaya çıkarıldığı görülmektedir. Amaç oyucuya metni etraflıca tanıtmak, onun dinî ve tasavvufî sembol, remiz ve simgeler çerçevesinde edindiği farklı ve zengin mana dairesini belirgin kılmaktır.

Modern şerh yöntemleri ise metni yapı-söküm yöntemiyle tahlil etmeyi amaçlamaktadır. Yapısalılık denilen ve Ferdinand de Saussure'nin geliştirdiği bu yöntem, bugün modern şerh metodolojisinde yo-

Geliş Tarihi/Received: 04.04.2022

Kabul Tarihi/Accepted: 16.05.2022

Sorumlu Yazar/Corresponding Author:

Salih ÖZYURT

E-posta: sozyurt@agri.edu.tr

Cite this article: Özyurt, S. (2022). The analysis of rhymed lyric poem "Çarpışır" by Bayburtlu Zihni with constructive method. *Current Perspectives in Social Sciences*, 26(2), 245-255.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

ğun olarak kullanılmaktadır. Göstergibilime yeni bir soluk getiren bu yöntemle nesnel arasındaki ilişkilerden yola çıkılarak her gösterenin farklı bir gösterilen etrafında oluşturduğu manalar bulunup, metin âdeta yeniden oluşturulur. Böyle bir dil işçiliği kelimelerin gösterdiği manaların her birini kendi anlam dairesinden ayırarak, yani onun parçası olan sistemden manayı kopararak bütünü kapsadığı öğeleri ayırıp çözümlenmeye dayalıdır (Saussure, 1970, s. 166).

Zamanla gelişerek çeşitli ve farklı yönlere kaysa da modern şerh tekniği olarak yapısalılıkta metni oluşturan unsurların temel öğelerini bulup çıkarmak, bunların hangi söz dizimi kuralına bağlandıklarını ortaya koymak, göstergelerinin hangi bileşenlerden oluştuğunu irdeledikten sonra bu göstergelerin yapısını ve böyle yapıların metnin anlamına olan katkısını detaylandırmak gibi temel işlevler takip edilmiştir (Eke, 2013, s. 41). Özetle bu yöntemle bir metni oluşturan tüm yapıların birbirleriyle olan ilişkileri gün yüzüne çıkarılmakta anlam katmanları tahlil edilerek metnin öğelerinin bulunması amaçlanmaktadır.

Yapısalcı inceleme yönteminde metnin ses ve anlam olmak üzere iki katmanına yöneliş vardır. İlki metnin vezin hususiyetlerinden seslerin her birinin metne kattığı anlam ve bu anlamın göstergeleri bütüncül anlayışla değerlendirilir. Örneğin incelediğimiz “çarpışır” redifli gazelin redifine şairin yüklediği duygu durumları ve bunların ses değerleri ağırlıkları nispetinde metnin anlamıyla ilişkilendirilir. Çünkü şair, bu redifi sıradan bir duygu durumu olarak seçmemiştir. Redifin yüklediği anlama bakıldığında şairin kendine ve sanatına güvenen sanatkâr kişiliği kendini ele verir. Bayburtlu Zihni, redife yüklediği bu epik karakterle, söz arsasında eşsiz olduğunu ve önüne çıkan söz ustalarını mitolojik pehlivan Rüstem gibi alt edeceğini belirtir. Bu söylemlerde muhataplarına Anka gibi tepeden bakan ve onları küçümseyen bir duygu durumu da görülür. Redifin metnin pek çok yerinde tekrarlanmasıyla övünme olgusuna süreklilik ve kararlılık hissi de eklenmiş olur. Ses ve anlam kaynaşmasına yüklenen bu tarz söylemlerin klasik şiirde pek çok şair tarafından dillendirildiği de bir gerçekliktir. Seyyid Nesîmî'nin aşağıya verdiğimiz “senden dönmezem” redifli gazelinin matla beyti, duygu yoğunluğuyla söz konusu ettiğimiz duruma güzel bir örnek teşkil etmektedir. “Şair, beyitte “yar-” fiilini uzun okuyarak “yarma” eylemine bir kuvvet ve ivme kazandırmış ve yarma eyleminin uzun süreli bir eylem olduğunu vurgulamıştır. Bu vurguda “hançer” şairin yüreğini uzunlamasına dikey olarak yarmakta ve hecenin uzun okunması, eylemin devamlılığını hissettirmektedir. Böylece şair, her türlü eziyete, işkenceye göğüs gereceğini, Cenâb-ı Hak'a duyduğu ulvi aşktan asla vazgeçmeyeceğini, kuvvetle vurgulamaktadır. Bu yönüyle şiirde vezin, ses ve anlam üçlüsü yapısal açıdan bütünlük oluşturarak şiiri kuşatmaktadır” (Gündüz; Sevimli, 2015, s. 106). Nesîmî, yazdığı gazelin diğer beyitlerinde de seslerin yazılışında gösterdiği bilinçli değişikliklerle onların anlam değerlerini zenginleştirmektedir.

Bir cefâ-keş 'âşıkam iy yâr senden dönmezem
Hançerile yüregümñi yar senden dönmezem (Ayan, 2014, s. 543).

“Eziyet çeken bir âşığım. Ey sevgili senden dönemem. Hançerle yüreğimi yarsan da senden dönmem/vazgeçmem”

Modern bir şerh yöntemi olarak ontolojik inceleme yöntemi ise yapısalılıkla benzeşmektedir. Bu yöntemde metnin bir iç yapısı bir de dış yapısı bulunmaktadır. Bu yapıda ön yapı ve arka yapı olarak kendi içinde göstergelere ayrılır. Bu aşamada metnin ya da edebî eserin, anlam olarak farklı mana katmanlarından oluştuğu düşüncesinden hareket edilir ve reel olan ön yapı ile irreal olan arka yapının sözcükten, cümleyle kadar anlam katmanları irdelenir. Karmaşık görünse de katmanlar arasındaki ilişkinin oluşturduğu bütünlük metni ele verir ve metnin varoluşu böylelikle ilan edilir. Tarihî süreçte Roman Ingarden ve Nicolai Hartman'ın varlık tabakaları teorilerini esas alan İsmail Tunalı, Ontolojik Analiz Metodu adını verdiği yeni bir inceleme tekniği ile yapısalıcı metodu görünür kılmıştır. Yavuz Bayram ise bu metodu alarak aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi sistemli bir yapısalıcı çözümlenmeye, diğer bir deyişle ontolojik bütünlüğe kavuşturmuştur (Bayram, 2003, s. 1-2).

Bu başlıklar doğrultusunda makalede XIX. yüzyıl tekke şairi olan ve Divanında klasik Türk edebiyatı geleneğinin izleri görülen Bayburtlu Zihni'nin “Çarpışır” redifli gazeli tahlil edilecektir. 1798 yılında Bayburt'ta doğan ve iyi bir eğitim aldığı görülen şair, şiirlerinde klasik şiirin konu ve gelenek anlayışına bağlı kalarak şiirler yazmıştır. Ayrıca Bayburtlu Zihni, şiirlerinde çok miktarda aruz vezinin değişik kalıplarını ve divan şiiri nazım şekillerini başarılı bir şekilde kullanan ender şairlerden biridir. Makalede ilk önce şairin “çarpışır” redifli gazeli ontolojik yöntemle, daha sonra ise yapısalıcı yöntemle iki bölümde incelenecektir. Şiir, her iki metodu bütünlükten yapıyla incelenmeye oldukça müsait manalar barındırmaktadır. Çalışma ile bu zengin manaların incelenmesinin klasik şiir dairesine yeni ve farklı anlamlar kazandırmada etkili olacağı düşünülmektedir.

ŞİİRSEL YAPI

A. ÖN YAPI

Duyulur Yapı, Dış Yapı, Ses Tabakası, Maddî Tabaka, Görünür Yapı Reel Varlık Alanı, Vonderground, Şekli Yapı

- Dış görünüm
- Harfler, heceler, kelimeler
- Ölçü, âhenk
- Redif, kâfiye
- Mısra, beyit, bend yapısı...
- Şiirin varlığıyla duyulan, algılanan, görülen; yani işitsel ve görsel anlamda şiirin maddî yapısına ait her şey

B. ARKA YAPI

İç Yapı, İrreal Varlık Alanı, Soyut Yapı, Hintergrund, Muhtevâ

1. Anlamsal (Semantik Tabaka)
  - a) Kelime (Cocnitiv) Semantiği
  - b) Cümle Semantiği (Sentaks)
2. Nesne (Objekt) Tabakası
Anlamı Ağırlıklı olarak taşıyan kelimelerden oluşur. (temel obje ve yardımcı objeler) ...
3. Karakter Tabakası
Şairin ruh dünyası hakkında bilgiler, kişiliği, yetiştirdiği ortam, bakış açısı, psikolojik dünyasıyla ilgili bilgiler...
4. Alın yazısı (Kader) Tabakası
Üçüncü tabakadaki tespit ve değerlendirmelerin içinde bulunan sosyal yapı ve bütün insanlık açısından da değerlendirilmesi. Şiirden ilhâmı varlık âlemi ve bu âlemin niteliğiyle ilgili değerlendirmeler...

Gazelin Ontolojik Analiz Metodu ile İncelenmesi

Bayburtlu Zihni ve “Çarpışır” Redifli Gazeli

Vezin: Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

Şāhbāz-ı ‘aşkım ‘Ankâlarla şeh-per çarpışır
‘Arsa-i sevdâda Rüstemlerle hançer çarpışır

Nār-ı ‘aşka yanmadan dönmez dil-i pervānemiz
Sīne-i sūzānımız düzahla aḥker çarpışır

Şāhid-i mazmūnımıñ meşşātası tab‘ımdadır
Nev-‘arūs-ı dil mezāyâlarla zīver çarpışır

Mecma‘ul-baḥreyni cāmī‘dir midādım berzaḥı
Nīl-veş baḥr-ı sefidle ser berāber çarpışır

Ḥaydar-ı ḥāmem dü nīm eyler ḥasūd-ı ‘Anteri
Şanma her ehl-i sūḥanla her sūḥan-ver çarpışır

Sāye-i āşafda rüşendir zamīrim şöyle kim
Āsumān-ı feyzde encümle ülker çarpışır

Levhadan ta‘lim-i eş‘āra bulunmaz raḡbetim
Zihniyā tab‘ım mezāyâlarla ezber çarpışır (G15b/98),(Erbay, 2014, s. 286).

Ön Yapı

Yedi beyitten oluşan bu manzume; gazel nazım şeklinde ve aruzun sık kullanılan “Fâ’ilâtün / Fâ’ilâtün / Fâ’ilâtün / Fâ’ilün” kalıbı ile yazılmıştır. Kafiye örgüsü aa/ba/ca/da/ea şeklindedir. Bu gazelin redifi de “çarpışır” kelimesinden oluşur.

Arka Yapı/İç Yapı

1. Beyit

Şāhbāz-ı ‘aşkım ‘Ankâlarla şeh-per çarpışır
‘Arsa-i sevdâda Rüstemlerle hançer çarpışır

“Aşkımın doğanı/şahini büyük kanatlı Ankalarla çarpışır. Sevda meydanında Rüstemlerle hançer çarpışır”

Anlamsal (Semantik) Tabaka

a) Kelime Semantiği

Şāhbāz: Doğan ya da Şahin olarak bilinen bir kuş

‘**Ankâ:** Kaf dağında yaşadığına inanılan mitolojik kuş

Şeh-per: Büyük kanat, büyük tüy

Arsa: Yer, meydan, açık boş alan, iskân yapmak için ayrılmış toprak parçası

Rüstem: İran’ın ünlü kahramanı. Adı Şehname”de övgüyle anılır. "Rüstem-i Dastan, Rüstem-i Zal, Pur-ı Zal, Pur-ı Zal-i Zer, Pur-ı Destan, Tehemten, Heft-han-ı Acem" gibi sıfatlar hep onundur. Kahramanlık, acı kuvvet ve yenilmezlik sembolü olarak kullanılır (Pala, 1990, s. 393).

Hançer: Kamaya benzer, silah olarak kullanılan, ucu eğri ve sivri, büyükçe ve katlanmaz bir tür bıçak. Divan edebiyatında; sevgilinin kaşı, gözü, gamzesi ve kirpiği de āşıkta açtığı yara nedeni ile hançere benzetilir.

b) Cümle Semantiği

Şāhbāz-ı ‘aşkım ‘Ankâlarla şeh-per çarpışır

Özne D. T.¹ Z. T.² Yüklem

‘Arsa-i sevdâda Rüstemlerle hançer çarpışır

D. T. D. T. Özne Yüklem

Şair, bu beytin mısraları arasında cümle unsurlarının sıralanışı bakımından bir ahenk ortaya koymaktadır.

Obje Tabakası

‘Ankalar ile Rüstem, Şeh-per ile hançer kelimeleri arasında anlamsal ilgi bakımından leff-ü neşr sanatı vardır. Şahbaz ve Şeh-per kelimeleri arasında ise tenasüp sanatı bulunmaktadır.

Adından Şehnamede övgü ile bahsedilen İran’ın ünlü kahramanı Rüstem ile mitolojik kuş olan Anka arasındaki ilişkiye gönderme yaparak telmih sanatı vardır.

Şair kendi aşkını, Şahbaz’a benzeterek teşbih-i belîğ sanatına yer vermiştir.

1 Dolaylı Tümleç.

2 Zarf Tümleci

Karakter Tabakası

Bu beyitte şair, aşkını mitolojik unsurlar ile karşı karşıya getirerek bu unsurların güçlülüğü ve kahramanlığı karşısında kendi meziyetlerinin mücadelesini ortaya koyar. Bayburtlu Zihni, bir halk şairi olmasına rağmen klasik şiirin bir özelliği olan şairliği ile övünmüştür.

Kader Tabakası

Şair, aşkı gelenek gereği yüceltse de aslında ulaşmak istediği durumdan daha aşağıda bulunduğu üzüntüsünü sergiliyor. Bu onun için değiştirilemez bir kader değildir elbet. Bu yüzden bu beytinde kendi meziyetlerinin üstünlüğünü belirtmek için çok güçlü unsurlarla kendi meziyetlerini karşı karşıya getirerek bunlara karşı gücünü sergiler. Büyük güçleri alt etmek de hayatın getirdiği bazı moral değerler üzerinde çok önemli etkiler yapacak, yaşamı düzenleyici rol üstlenecektir. Üslup gur ve toktur. Bir hayat mücadelesinden muzaffer çıkmak isteyen ve kendi kaderini yönlendirmek isteyen âşık burada baskın karakter olarak ön plana çıkar.

2. Beyit

Nâr-ı aşka yanmadan dönmez dil-i pervânemiz
Sîne-i sūzânımız dūzahla ahker çarpışır

“Aşk ateşinde yanmadan gönül keleşimiz dönmez. Yanan gönlümüzün ateş koru cehennem ile çarpışır”

Anlamsal (Semantik) Tabaka

a) Kelime Semantiği

Nâr-ı aşk: Aşk Ateşi,

Dil: Gönül, yürek, kalp

Pervâne: Geceleri ışığın etrafında dönen küçük keleş,

Sîne: Göğüs, kalp

Sūzân: Yakan, yakıcı, yanan

Dūzah: Cehennem

A«ker: Kor Ateş, aşk ateşi

b) Cümle Semantiği

Nâr-ı aşka yanmadan dönmez dil-i pervânemiz

Zarf Tümlenci   Yükleme   Özne

Sîne-i sūzânımız dūzahla ahker çarpışır

Özne   D.T.   Z.T.   Yükleme

Düz cümleye çevirdiğimiz ve iki cümleden oluşan bu beyitte birinci mısradaki cümle unsurları her ne kadar devrik bir cümle olarak görünse de ikinci cümledeki cümle unsurlarının yerinde kullanılması ile şiirin ahengi devam etmiştir.

Objektif Tabakası

Gazelin ikinci beytinde *nar, yanmak, pervane, sūzan, dūzah* ve *ahker* kelimeleri arasında anlamsal ilgi bakımından tenasüp sanatı vardır.

Şair burada kendi gönül ateşini cehennem ateşi ile çarpıştırarak mübalağalı bir anlatım sergiler.

Pervane mazmununu kullanarak da divan edebiyatı geleneği özelliğini uygular.

Karakter Tabakası

Şair burada gönül yangınına, yanıcı ve yakıcı unsurlara benzetme yoluna gitmiş ve gönül yangınının büyüklüğünü ifade etmek için onu cehennem ateşi ile karşılaştırarak cehennem ateşinin gücü karşısında aşkın büyüklüğünü ön plana çıkarmıştır.

Kader Tabakası

Aşkı temsil eden *pervane* mazmununu kullanması, keleşin kaderinin ateşin etrafında dönerek sessizce yanması olduğu gibi, şair de kendi gönül yazgısının da aşk ateşinde yanmak olduğunu ifade etmiştir.

3. Beyit

Şâhid-i mazmünimîñ meşşâtası tabımdadır
Nev-ârûs-ı dil mezâyâlarla zîver çarpışır

“Benim şiirimdeki güzelleri süsleyen (doğuştan gelen) yaratılışımıdır. Gönlün yeni gelini meziyet ile süs çarpışır”

Anlamsal (Semantik) Tabaka

a) Kelime Semantiği

meşşâta: Gelin süsleyen kişi, bezekçi, saç taramak

tabı: Yaratılış

Nev-arûs: Yeni gelin

mezâyâ: Vasıf, üstünlük sağlayan nitelikler, meziyet

zîver: Süs

b) Cümle Semantiği

Şâhid-i mazmûnîmiñ meşşâtası tab‘ imdadır

Özne   Yüklem

Nev-‘arûs-ı dil mezâyâlarla zîver çarpışır

Özne   D.T.   D.T.   Yüklem

Objekt Tabakası

Burada *meşşata*, *nev-‘arus*, *mezâyâ* ve *zîver* kelimeleri arasında anlamsal ilgi açısından tenasüp sanatı bulunmaktadır.

Karakter Tabakası

Her şair yeni mazmunlar bularak şiirinde kullanır. Bu beyitte şairin *Meşşata* mazmununu kullanarak, her şair gibi yeni mazmun arayışı içerisinde olduğu görülür.

Kader Tabakası

Bayburtlu Zihni, bir halk şairi olmasına rağmen bu beyitte Klasik Türk şairlerinin üstün şairlik yeteneklerinin kendisinde de bulunduğunu ve bu meziyetlerinin doğuştan olduğunu belirtir.

4. Beyit

Mecma‘ul-bahreyni câmi‘dir midâdım berzahı
Nîl-veş bahr-ı sefidle ser berâber çarpışır

“Benim kalemim Mecmaul-bahreyni toplayandır, Nil nehri gibi Akdeniz ile başbaşa çarpışır”

Anlamsal (Semantik) Tabaka

a) Kelime Semantiği

Mecma‘ ul-bahreyn: İki denizin birleştiği yer

câmi: Toplanmak

midâd: Yazı mürekkebi

berzah: Ruhların beklediği yer

Nîl-veş: Nil nehri, Nil gibi

bahr-ı sefid: Ak deniz

ser: Baş, kafa

berâber: Birlikte

b) Cümle Semantiği

Mecma‘ u‘l-bahreyni câmi‘dir midâdım berzahı

D.T.   Y.   Özne

Nîl-veş bahr-ı sefidle ser berâber çarpışır

Z.T.   D.T.   Z.T.   Yüklem

Objekt Tabakası

Mecma‘ ul-bahreyn, *bahr-ı sefid* ve *Nil* kelimeleri arasında anlamsal ilgisi olarak tenasüp sanatı vardır. Bir nehir olan Nil'i Akdeniz ile karşılaştırmış Nil'in de Akdeniz'in özelliklerine sahip olduğunu söylemiş, bu durumu “kafa kafaya çarpışır” ifadesi ile dile getirmiştir. Bu objekt tabakasını mübalağa sanatı ile ortaya koymuştur.

Karakter Tabakası

Şair, bu beytinde kaleminin gücünü tok ve coşkun bir sesle dile getirir.

Kader Tabakası

Şair, yaşadığı dönemde son bulmuş olarak görülen Klasik Türk Şiir geleneği gücünün kendi kaleminde devam ettiğini ortaya koymuştur. Ayrıca şairi burada tasavvufi bir anlayışa götüren unsurlar olmasa da *berzah* ve *Mecmaul-bahreyn* ile bizi Kur'an'a ait kavramlara götürür. Bu bağlamda şairin İslami ilimler açısından donanımlı olduğu söylenilebilir.

5. Beyit

Haydar-ı hâmem dü nîm eyler hasûd-ı ‘Anteri
Şanma her ehl-i sühanla her sühan-ver çarpışır

“Kalemimin haydarı ‘Anter’i kiskandırıp ikiye ayırır. Zannetme her söz ustası ile düzgün konuşan çarpışır”.

Anlamsal (Semantik) Tabaka**a) Kelime Semantiği**

Haydar-ı hâmem: Hz. Ali'nin kılıcı zülfükârın iki ucunun keskinliği

Dü-nim: İki yarım

hasûd: Kiskanma, hırs

‘**Anteri:** Cahiliye Dönemi mu'allaka Şairlerinden Arap Şair,

ehl-i sühan: Söz ustası

sühan-ver: Güzel konuşan

b) Cümle Semantiği

Haydar-ı hâmem dü nîm eyler hasûd-ı ‘Anteri

Özne D.T. Y. B'li Nesne

Sanma her ehl-i sühanla her sühan-ver çarpışır

Yüklem D.T. Özne Yüklem

Obje Tabakası

Haydar-ı hâmem terkiibini kullanan şair, Hz. Ali'nin kılıcının keskinliği ve gücünü, *hasûd-ı ‘Anteri* terkiibi ile de arap edebiyatı Cahiliye dönemi Mu'allakâ şairlerinden olan 'Antera bin Şeddad'ın kahramanlığına gönderme yaparak telmih sanatını uygulamıştır.

Haydar-ı hâmem ifadesinde şair, kalemini Hz. Ali'nin kılıcına benzeterek teşbih-i belîğ yapar. Şair, kaleminin 'Anter'i kiskandırıp kiskandırmadığını bildiği halde bilmemezlikten gelir (Tegahül-i Arif)

Ehl-i sühan ile *sühan-ver* kelimeleri arasında çok güçlü olmasa da şairlik yönüyle tenasüp sanatı vardır.

Karakter Tabakası

Şair, kaleminin gücünü hasetçi ve söz ustası olarak gördüğü şairler ile karşılaştırarak kendisinin de onlarla mücadele edebileceğini ortaya koyar.

Kader Tabakası

Dönemin şairlerini beğenmeyerek onları, sadece güzel söz söyleyen olarak görür. Kendisini ise ehl-i suhan olarak bir söz ustası ve gerçek şair olarak öne çıkarır.

6. Beyit

Sâye-i âsafda rûşendir zamîrim şöyle kim

Âsumân-ı feyzde encümle ülker çarpışır

“Âsaf'ın gölgesinde gönüm aydınlıktır. Sanki feyiz göğünde yıldızlarla Ülker çarpışır”

Anlamsal (Semantik) Tabaka**a) Kelime Semantiği**

Sâye-i Asafda: Süleyman Peygamberin vezirinin adı, (Mecaz: Yardım Etmek)

Rûşendir: Aydınlık, Nur, Parlak

Âsumân: Gökyüzü

Encüm: Yıldızlar (Arapça olan Necm نجم kelimesinin çoğulu)

Ülker: 7 adet yıldız grubunun adı. Süreyya ve pervin olark da adlandırılır.

b) Cümle Semantiği

Sâye-i âsafda rûşendir zamîrim şöyle kim

D.T. Yüklem Özne B. Edatı

Âsumân-ı feyzde encümle ülker çarpışır

D.T. D.T. Özne Yüklem

Obje Tabakası

Âsumân, Encüm ve Ülker kelimeleri arasında kozmik unsurlar bağlamında tenasüp sanatı vardır.

Karakter Tabakası

Şair kozmik unsurları kullanarak kendi şiirinin aydınlık yönünü ortaya koyarak diğer meşhur şairler ile mücadele edecek güçte bir şairlik yeteneğine sahip olduğundan bahseder.

Kader Tabakası

Şair, hamisinin gölgesinde mutludur. Çünkü hamisi yüce görüşlülüğü ve basireti ile Süleyman'ın meşhur veziri Asaf gibidir. Onun sayesinde değeri yücelmiştir. Bu değerlilikle kaderi değişmiştir. Şair, Ülker'den daha yücedir makamım demek istiyor. Ülker sevgilinin "ben"ini simgelemesi yönüyle, klasik şiirde köleyi de temsil eder. Yıldızın çevresindeki gerdanlık da kölenin boynundaki tavrak misalidir. Burada hamisi tarafından korunduğu için elbette şair, Hindu ya da köleden/Ülker'den daha talihlidir. Bu duygularla hamisine seslenen şair, onun göğündeki yıldızların Ülker takım yıldızına meydan okuyacak güce ulaştığını, onun sayesinde güçlü olduğunu belirtir. Kaynaklardan hareketle bu haminin 19. Yüzyılda Osmanlı devletinde kendi döneminin devlet adamı olan ve altı kez sadrazamlık görevinde bulunan Mustafa Reşit Paşa olduğunu söyleyebiliyoruz.

7. Beyit

Levhadan ta'lim-i eş'ara bulunmaz rağbetim
Zihniyâ tab'ım mezâyâlarla ezber çarpışır

"Ey Zihni mektepten şiir öğrenmeye rağbet etmem Zira benim yaratışımın meziyetleri ile ezber çarpışır"

Anlamsal (Semantik) Tabaka

a) Kelime Semantiği

Levha: Görünüş

Ta' lîm-i eş' âra: Bilgin şairler

Rağbet: istekle karşılama, istek, arzu.

Tabım: Yaratılış

Mezâyâ: Meziyet, Vasıf, Özellik, Yetenek

Ezber: Göğüs veya Üst taraf

b) Cümle Semantiği

Levhadan ta' lîm-i eş' âra bulunmaz rağbetim

D.T.   Yüklem   Özne

Zihniyâ tab'ım mezâyâlarla ezber çarpışır

Nida C.   Özne   D.T.   Z.T.   Yüklem

Seslenme Tümlenci

Objektif Tabakası

Şair son beyitte objektif tabakası doğrudan doğruya birinci mısra'da bulunmaz rağbetim, ikinci mısra'da tabım ve mezâyâlar kelimeleri etrafında şairliğini över ve bu kelimelerle doğuştan gelen şairlik yeteneğini ortaya koyarak kendini şair zannedenlerle çarpıştırır.

Karakter Tabakası

Şair üçüncü beyitte de bahsettiği gibi bu beyitte de şairliğinin doğuştan geldiğini belirtir ve bu mesleğin sonradan öğrenilemeyeceğini söyleyerek şairliğinin büyüklüğünü ön plana çıkarır.

Kader Tabakası

Burada şairlik meziyetlerinin üstünlüğü, kendi döneminde şair olmadığı halde şair olmaya çalışan ya da şair olduğunu iddia edenlere karşı yüksek ve tok bir sesle haykırır.

Gazelin Yapısalcılık Açısından İncelenmesi

Nazım Şekli: Gazel

Klasik Türk edebiyatında gazeller genel olarak 5-7-9 beyit arasında yazılmasına rağmen Nesîmî'de olduğu gibi 52 beyite kadar uzanan mutavvel gazellerin varlığı bilinmektedir. Bayburtlu Zihni "çarpışır" redifli bu gazelini 7 beyit olarak yazmıştır.

Gazelin Ses İncelemesi

Vezin

Bu gazel aruzun Remel Bahrinin "Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün" kalıbı ile yazılmıştır. Remel bahrinin bu kalıbı, hem ahenk hem de kullanımının kolay olmasından dolayı Klasik Türk şiiri şairleri tarafından benimsenmiş ve kullanılmıştır. Bu kalıp; gazelin dışında kaside ve kıt'alarda çok kullanılmıştır (İpekten, 2011, s. 223)

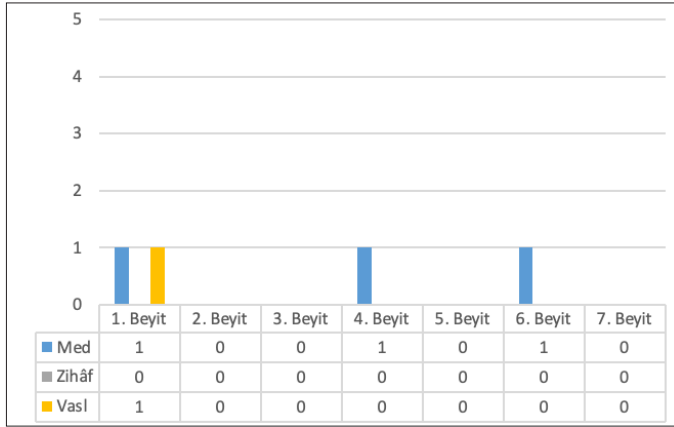
Bayburtlu Zihni gazelini, aruz kurallarına büyük ölçüde uymuştur. Gazelde sadece 3 hecede med yapılmıştır. 1. beytin birinci mısraındaki "Şâhbâz" kelimesinin ilk hecesinde, 4. beytin ikinci mısraındaki "Nîl-veş" kelimesinin birinci hecesinde ve 6. beytin ikinci mısraındaki "feyzde" kelimesinin birinci hecesinde med yapılmıştır. 3 tanesi Arapça veya yabancı kelimeye gelen Türkçe eklere rast getirilerek, kusur en aza indirilmiştir

Şair bir aruz uygulaması olan imâle sadece 17 hecede yapılmıştır. Bu imâlelerin 14'ü Farsça tamlamaların tamlama i'lerine (kesre-i izâfet) 3 tanesi de Arapça veya yabancı kelimeye gelen Türkçe eklere rast getirilerek, kusur en aza indirilmiştir: "Şâhbâz-ı aşkım - 'Arsa-i sev-

dāda - dil-i pervānemiz - Sīne-i sūzānımız sūhanla - Şāhid-i maẓmūnımız - meşşātası - Nev-‘arūs-ı - baħr-ı sefidle - Hāydar-ı hāmem - ħasūd-ı ‘anteri - Sāye-i āşafda - Āsumān-ı feyzde - ta‘lim-i eş‘āra” işaretli olan yerlerde imale yapılmıştır.

Gazelde bir yerde *vasl (ulama) yapılmıştır*. 1. Beytin birinci mısraındaki “Şāhbāz-ı ‘aşkım ‘Ankalarla” kelimesinde *vasl* yapılmıştır.

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşıldığı gibi Bayburtlu Zihni bu gazelinin aruz açısından kusursuza yakın derecede yazmıştır. Bu durum Zihni'nin aruzdaki ustalığının bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Gazelin yukarıda ayrıntıları ile açıkladığımız aruz özellikleri aşağıdaki grafikte gösterilmiştir. Bu grafik, gazeldeki ses uyumunu da göstermektedir.

Grafik 1.
Gazeldeki Aruz Vezni Dağılımı

ve redifler gazelin ahengini meydana getirmiş olmasının yanı sıra şairin içinde bulunduğu mücadele durumunu yansıtmaya açısından da önem arz eder.

Ünlü ve Ünsüzler

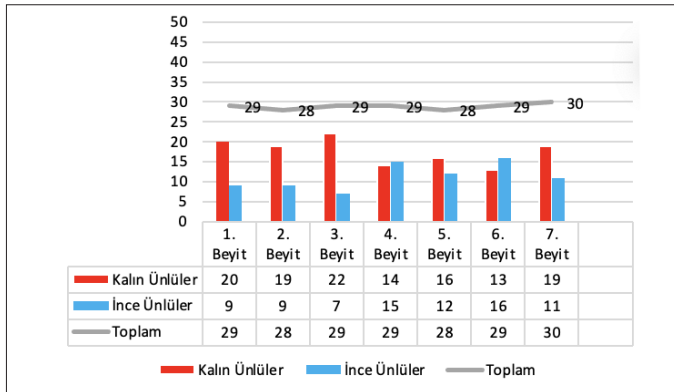
Gazelin ses yapısı, aşağıdaki tablo ve grafiklere bakıldığında yumuşak bir görünüm ortaya çıkmaktadır.

“Ünsüzlerin hâkim olduğu şiirler hareketli, akıcı; ünlülerin çoğunlukta olduğu şiirler ise daha durağan bir yapıya sahiptir. Bunların birbirlerine eşit sayıda olduğu şiirlerde ise bu nitelikler arasında bir denge ve birinden diğerine bir geçiş vardır.” (Horata 2011: 402).

Zihni'nin bu gazeline genel olarak bakıldığında, ünsüzlerin, hatta yumuşak ünsüzlerin gazete hâkim olduğu görülür. Bu da gazelin yüksek perdeden bir sesi ve ahenginin olduğunu gösterir

Tablo 1.
Gazeldeki Ünlü ve Ünsüzlerin Dağılımı

Beyitler	1	2	3	4	5	6	7	Toplam
Yumuşak Ünsüzler	24	26	28	33	26	27	31	195
Sert Ünsüzler	19	11	11	9	15	9	9	83
Kalın Ünlüler	20	19	22	14	16	13	19	123
İnce Ünlüler	9	9	7	15	12	16	11	79
Toplam	72	65	68	71	69	65	70	480

Grafik 2.
Gazelde Kullanılan Kalın ve İnce Ünlülerin Beyitlere Göre Dağılımı

Kafiye ve Redif

Şiirde kafiye ve redif, ahenk unsurlarından biri olmasının yanında şiirde ses ve mananın da odak noktasıdır. Redif, gazelde bütün anlamı kendi etrafında toplayarak okuyucu üzerinde etki bırakmasının yanında gazelin çağrışımını da zenginleştirir. Zihni, gazelin redifi için Türkçe “çarpışır” kelimesini seçmiştir. Beyit sonlarında tekrar eden redif, gazelde şairin rakipleri ile büyük bir mücadele içinde olduğunu göstermektedir. Bu kullanım gazeldeki anlam bütünlüğüne katkı sağlar.

Gazelin kafiyesi ise; *hançer, ahker, ziver, beraber, sühan-ver, ezber* kelimelerindeki “er” heceleridir. Bu kelimelerden iki tanesi “*hançer ve ahker*” Arapça, 3 tanesi “*ziver, beraber ve sühan-ver*” Farsça, 1 tanesi “*ülker*” Türkçe kelimedir. Kafiye kelimesinin 6 tanesi isim 1 tanesi birleşik sıfattır. Gazeldeki kafiyelerin oluşturmuş olduğu bu durum şairin anlamsal çağrışım olarak hareketten ziyade belirtme ve niteleme vurgusu yaptığını gösterir. Gazelde seçilmiş olan kafi-

ve redifler gazelin ahengini meydana getirmiş olmasının yanı sıra şairin içinde bulunduğu mücadele durumunu yansıtmaya açısından da önem arz eder.

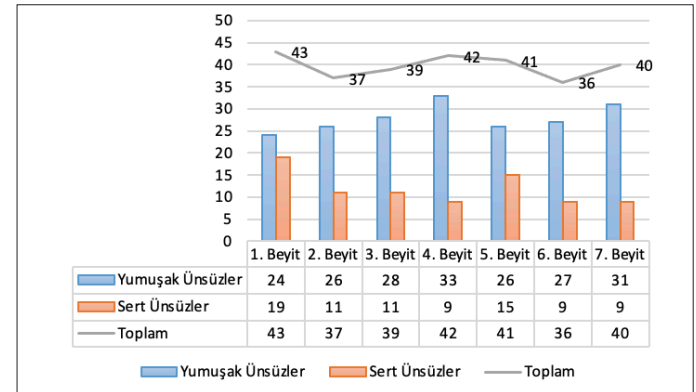
Ünlü ve Ünsüzler

Gazelin ses yapısı, aşağıdaki tablo ve grafiklere bakıldığında yumuşak bir görünüm ortaya çıkmaktadır.

“Ünsüzlerin hâkim olduğu şiirler hareketli, akıcı; ünlülerin çoğunlukta olduğu şiirler ise daha durağan bir yapıya sahiptir. Bunların birbirlerine eşit sayıda olduğu şiirlerde ise bu nitelikler arasında bir denge ve birinden diğerine bir geçiş vardır.” (Horata 2011: 402).

Zihni'nin bu gazeline genel olarak bakıldığında, ünsüzlerin, hatta yumuşak ünsüzlerin gazete hâkim olduğu görülür. Bu da gazelin yüksek perdeden bir sesi ve ahenginin olduğunu gösterir

Beyitler	1	2	3	4	5	6	7	Toplam
Yumuşak Ünsüzler	24	26	28	33	26	27	31	195
Sert Ünsüzler	19	11	11	9	15	9	9	83
Toplam	43	37	39	42	41	36	40	480

Grafik 3.
Gazelde Kullanılan Yumuşak ve Sert Ünsüzlerin Beyitlere Göre Dağılımı

Kalın ve ince ünlülerin beyitlere göre dağılımının gösteren grafik 1’de genel olarak kalın ve ince ünlülerin 4, 5, 6. beyitlerde neredeyse eşit bir dağılım gösterdiği, bunun da şairin düşük tonda bir sesleniş yaptığını göstermektedir. 1, 2, 3 ve 7. beyitlerde ise kalın ve ince ünlüler arasındaki eşitliğin değiştiğini, kalın ünlülerin hâkim olduğu görülür. Bu kalın ünlülerin hâkimiyetinin olduğu beyitlerde şair, tok ve gür bir sesle durumunu dile getirir.

Yumuşak ve sert ünsüzlerin gösterildiği grafik 2’de ise 1. beyit hariç diğer beyitlerde yumuşak ünsüzlerin fazlalığı dikkat çekmektedir. Şair bu kullanımları ile gazelde en derin anlamlara, en çetrefil konulara dokunduğunu, dinî ve kozmik konularda his ile hayalin ön planda olduğu, düşünceli, ızdıraplı ve sıkıntılı süreçten geçtiğini gösterir. Aynı zamanda şairin dilinde akıcı ve lirik duyguları ifade eden bir edası olduğunun göstergesidir. Gazelin redifinden de anlaşılacağı gibi yumuşak ünsüzler, sert ünsüzler ile birlikte kullanıldığında bu sesler verdikleri ses tonu, müzikalite, his ve heyecanları dile getirirken sert, şiddetli ve yüksek tansiyonla ifade edildiğini gösterir.

Ses ve Söz Tekrarı

Zihni’nin gazelindeki ünlü ve ünsüzlerin anlamsal açıdan beyitlerle uygun durumda olması gazelin ses açısından yüksek ve tok bir sesle ifade edildiğinin göstergesidir. Gazelin tamamında “a/â” ünlüsünden 79, “e ve ı,i/î” ünlülerinden 111, “u/û” ünlülerinden 15, “r” ünsüzünden 49, “s/ş” ünsüzünden 33, “p” ünsüzünden 10, “ç” ünsüzünden 9, “t” ünsüzünden 7, “y” ünsüzünden 9, “n” ünsüzünden 25 adet bulunmaktadır. Bu sesler gazelin anlam tabakası açısından önemlidir. Ünlü ve ünsüzlerin dağılımında dengeli bir dağılım bulunmamaktadır. a/â ve e, ı,i/î kısa ve uzun ünlülerin çokça kullanılmış olması; Farsça, Arapça tamlamaların çok kullanılması, izafet kesrelerinin bu sestem oluşması dolayısıyla.

Zihni, gazelinde söz tekrarı olarak sadece redif olan “çarşışır” kelimesini kullanmıştır. Şair, ayrıca bu gazelde a/â ve e, ı,i/î kısa ve uzun ünlülerinin tekrarının fazlalığı nedeni ile *asonans*, “r ve ş” ünsülerinin kullanımı ile de *aliterasyon* oluşturmuştur.

Gazelin Sözdizimi İncelemesi

Kelime Çeşitleri ve Yapıları

Gazel, 26 Farsça, 38 Arapça ve 15 Türkçe olmak üzere toplamda 79 kelimedenden oluşmuştur. Bu kelimelerin 53 tanesi isim, 13 tanesi fiil, 5 tanesi sıfat, 5 tanesi edat, 1 tanesi de ünlemdir. İsimlerin çoğunluğu 36 tanesi Arapça, 16 tanesi Farsça, 1 tanesi de Türkçe kelimelerden oluşmuştur. Zarfların ve fillerin tamamını ise Türkçe kelimeler meydana getirir. 4 Farsça, 1 Arapça sıfat kullanılmış iken Türkçe hiç sıfat kullanılmamıştır. Şair, Arapça ve Farsça kelimelerin fazla yer vermesine rağmen gazelin önemli bir ahenk unsuru olan redifte, Türkçe “çarşışır” fiilini kullanarak gazelin odak noktasını Türkçe kelimedede toplamıştır.

Tablo 2.
Gazelin Kelime Kadrosu

	İsim	Fiil	Sıfat	Zarf	Edat	Bağlaç	Ünlem	Toplam
Türkçe	1	13	0	1	0	8	0	23
Arapça	36	0	1	0	0	0	1	38
Farsça	16	0	4	1	5	0	0	26
Toplam	53	13	5	2	5	8	1	87

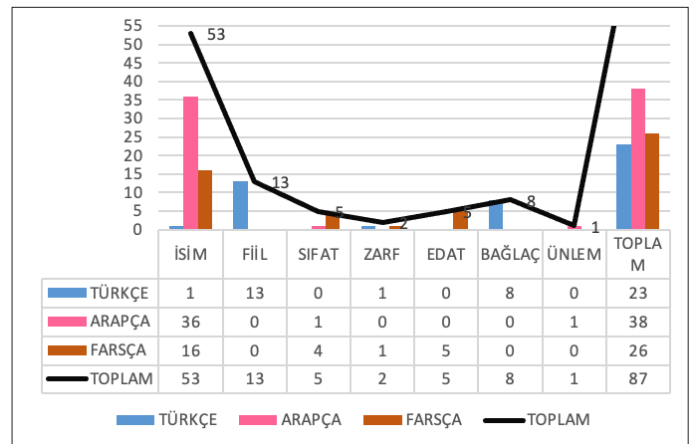
Tamlama Çeşitleri ve Yapıları

Gazeldeki isim ve sıfat tamlamalarının büyük çoğunluğu Arapça ve Farsça kelimelerden oluşmuş ve tamamına yakını Farsça dilbilgisi kurallarına göre yapılmıştır. Bu kurala göre yapılan tamlamaların her iki kelimesi Farsça ve Arapça olduğu gibi sadece Arapça kelimelerden seçildiği görülmektedir. Şair gazelinde 12 tane ikili tamlama, iki tane de 3 kelimedenden oluşan zincirleme isim ve sıfat tamlaması olmak üzere toplam 14 tamlama kullanmıştır. Gazeldeki bu tamlamalar ile şirinde az sözle birçok manayı ifade etmeye çalışmıştır.

Gazelin tamlama kadrosu aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3.
Gazelde Geçen Tamlamalar

Sıra	İkili Tamlamalar	Üç Kelimedenden oluşan Tamlamalar
1	Şâhbâz-ı aşk (Farsça İ.T.)	Şâhid-i mazmûnımuñ meşşâtası (Farsça İ.T.)
2	Arsa-i sevdâ (Farsça İ.T.)	Nev-arûs-ı dil (Farsça İ.T.)
3	Nâr-ı aşk (Farsça İ.T.)	
4	Sîne-i sûzân (Farsça İ.T.)	
5	Mecmaul-bahreyn (Farsça İ.T.)	
6	bahr-ı sefid (Farsça İ.T.)	
7	Haydar-ı hâmem (Farsça İ.T.)	
8	hasûd-ı anter (Farsça İ.T.)	
9	ehl-i sühan (Farsça İ.T.)	
10	Sâye-i âşaf (Farsça İ.T.)	
11	Âsumân-ı feyz (Farsça İ.T.)	
12	tâlim-i eşar (Farsça İ.T.)	

Grafik 4.
Gazelin Kelime Kadrosu

Cümle Çeşitleri ve Yapıları

Bayburtlu Zihni'nin 7 beyitlik bu gazelinde toplam 15 cümle bulunmaktadır. Bunların 10 tanesi kurallı cümle, 5 tanesi devrik cümle olarak kurulmuştur. Gazelde ağırlıklı olarak Arapça ve Farsça kelimeler kullanılmasına rağmen cümle yapılarını Türkçe gramer kurallarına göre yapmıştır. Gazelin tamamında geniş zaman kipi hâkim kılınmıştır.

Tablo 4.
Gazelin Cümle Çeşitleri

	Cümle Sayısı	Yüklem Türüne Göre	Anlamına Göre	Yapısına Göre	Ögelerin Dizilişine Göre
1. Beyit	2	Fiil	Olumlu	Basit	Kurallı
		Fiil	Olumlu	Basit	Kurallı
2. Beyit	2	Fiil	Olumsuz	Girişik-Bileşik	Devrik
		Fiil	Olumlu	Basit	Kurallı
3. Beyit	2	İsim	Olumlu	Basit	Kurallı
		Fiil	Olumlu	Basit	Kurallı
4. Beyit	2	İsim	Olumlu	Basit	Devrik
		Fiil	Olumlu	Basit	Kurallı
5. Beyit	2	Fiil	Olumlu	Basit	Devrik
		Fiil	Olumlu	Birleşik	Devrik
		Fiil	Olumsuz	Basit	Devrik
6. Beyit	1	İsim	Olumlu	Ki'li Birleşik	Devrik
7. Beyit	3	Fiil	Olumsuz	Basit	Devrik
		İsim	Ünlem	-	Devrik
		Fiil	Olumlu	Basit	Kurallı

Tablo 5.
Gazelin Cümlelerinde Zaman ve Şahıs

	Zaman	Şahıs
1. Beyit	Geniş Zaman	3. Şahıs Tekil
2. Beyit	Geniş Zaman	3. Şahıs Tekil
3. Beyit	Geniş Zaman	3. Şahıs Tekil
4. Beyit	Geniş Zaman	3. Şahıs Tekil
5. Beyit	Geniş Zaman	3. Şahıs Tekil
6. Beyit	Geniş Zaman	3. Şahıs Tekil
7. Beyit	Geniş Zaman	3. Şahıs Tekil

Gazelin Anlam İncelemesi

Bayburtlu Zihni, bu gazelinde kendi şairlik meziyetlerini farklı mitolojik ve güçlü unsurlarla karşı karşıya getirerek üstünlüğünü ortaya koymaya çalışmıştır. Şair, aşağıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere klasik şiirin tarih sahnesinden çekilip batı tarzı şiirlerin yaygın olduğu dönem içerisinde bir halk şairi olarak gazelinde klasik Türk şiir geleneğinin takipçisi olduğunu göstermeye çalışmıştır.

Beyitler	Gönderici (Anlatıcı)	Bildiri (İleti, Nesne)	Alıcı
1. Beyit	Şair	(Aşkımın şahini(doğanı) Ankalarla büyük kanatlı gibi çarpışır. Sevda meydamında Rüstemlerle yaralı çarpışır.)	Rakip Şairler
2. Beyit	Şair	(Aşk ateşi yanmadan gönül keleşimiz dönmez. Yanan gönlümüzde cehennem ile kor ateş gibi çarpışır.)	Rakip Şairler
3. Beyit	Şair	(Benim şiirimdeki güzelleri süsleyeni yaratılışımıdır. Gönlün yeni gelini meziyet ile süs çarpışır.)	Rakip Şairler
4. Beyit	Şair	(Mürekkibimin yeri iki denizin birbirine kavuşturur, birleştirir. Nil gibi Akdeniz ile kafa kafaya çarpışır.)	Rakip Şairler
5. Beyit	Şair	(Kalemimin haydarı (O kılıcı (zülfükâr) keskin ucu 'Anter'in hırsını ikiye ayırır. Zannetme her söz ustası ile düzgün konuşan çarpışır.)	Rakip Şairler
6. Beyit	Şair	(O vezirin himayesinde gönlüm aydınlıktır (nurludur) sanki feyiz gökyüzünde yıldızlarla ülker yıldız çarpışır.)	Rakip Şairler
7. Beyit	Şair	(Ey Zihni bilgin şairlerden şiir dersi almama ihtiyacım yok. Çünkü benim yaratılışım ile getirdiğim meziyetler, onların şairlikleri ile göğüs göğüse çarpışacak seviyededir.)	Rakip Şairler

Sonuç

İnterdisipliner alanın bakırlığı bir kez daha göstermiştir ki klasik şiire geleneksel şerh metodu ile yaklaşmak günümüzde artık yeterli olmamaktadır. Bu nedenle bu kadim şiirin modern yöntemlerle de şerh edilmesi ve manasının çeşitlendirilmesi gerekmektedir. Bu yöntemlerden ön plana çıkarılan da Yapısalcılık denilen göstergebilim çalışmalarıdır. Buna bağlı olarak diğer bir yöntem ise Ontolojik analiz yöntemidir. İlki metnin içindeki her bir ögeyi diğer göstergelerinden ayırarak bütüncül bir anlayışla yapı-söküm yöntemi doğrultusunda kavramlarını yeniden birleştirerek çözümleridir. Bu yöntemle metnin anlam katmanları, ilişki içerisinde buldukları diğer katmanlarla bütünsel bir uyum hâline getirilmiş olur. Böylelikle her bir parça hak ettiği mana dairesine oturtulmuş olur.

Ontolojik analiz yöntemi de metne yapısalcı anlayışla yaklaşmaktadır. Bu anlayışta metni oluşturan mana katmanları iç ve dış, ön ve arka yapı olarak kelimedenden, cümleye, cümleden ifade ettiği zihniyet/kader tabakasına kadar detaylı olarak incelenmektedir. Bu incelemeler hem metnin yapısalcı açıdan dilbilimsel niteliklerini hem de anlambilimi bakımından sahip olduğu nitelikleri bütünleştirir. Ayrılarak ele alınan her katmanda, metni yorumlayan bir ahenk bulunur ve bu parçalar bir bestenin musiki sağlayan parçaları gibi birleşmiş olur.

Bütün bunlardan hareketle XIX. Yüzyıl tekke ve klasik şairi Bayburtlu Zihni'nin "çarpişır" redifli gazeli yapısal ve ontolojik yöntemle incelenmiştir. Şiir, ifade ettiği zengin manalarla yapısal açıdan bakıldığında Divan şiirinin zengin mazmun dünyasını ve kavramlar dizinini içermektedir. İç ve dış yapısı bakımından gür bir ses, mana çeşitliliği, kendine güvenen bir üslubun çevresinde söylemsel varoluşunu tamamlamaktadır. Şiirin mana derinliklerinde şiirden koparılıp yapısal olarak tahlil edilen her kavram, ontolojik olarak tekrar bütünleştirilecek nitelikleri bünyesinde taşımaktadır. Böylelikle şiir yeni okuma ve incelemeleri de bünyesinde taşımaktadır. Son asırda klasik şiirde bu kadar zengin ve yetkin bir mana katmanına sahip şiirin yazılması da sanırım büyük önem arz etmektedir. Tüm bunlardan hareketle diyebiliriz ki şiir yapısal ve ontolojik analizin bütünlüğü açısından değerlendirildiğinde şiir;

Derinsel anlam olarak; bir şairin hem şiir sahasında hem de hayatta sağladığı başarının göstergelerinin bütünlendiği bir durak mahiyetini alır. Aşkta ve sevdada meydana Anka gibi dalan, kalemini Nil nehri, Büyük okyanus gibi coşturan sesi gür, kendine güvenen ayakları yere sağlam basan bir şair görülür. Bu şair, hamisi sayesinde Ülker yıldızı ile ölçülecek bir yaşam mücadelesinin içinde kendini hissetmektedir. Kalemini Hz. Ali gibi yiğitlik için konuşturmakta, ezbere değil kitabi bilgilerle sözlerini süsleyip ilmini kuvvetlendirme yoluna gitmektedir. Bu yönleriyle şaire modern bir övünç timsali, yani modern zamanın Nef'î'si diyebiliriz.

Karakter açısından; Şair, kendine son derece güveniyor. Bu güven şairin hem sanatkarlık hem de yaşantısının talihi yaver giden niteliğinde karşılık bulmaktadır. Bu karşılık Rüstemlerin yiğitlik arsasında çarpışması misali şairin kalemini keskinleştirme rolü üstlenmektedir. Şiiri, halk şairi olmasına rağmen bir klasik şairin sahip olduğu meziyetleri kendinde barındırdığını ifade eden şairin haklı övüncünün göstergelerindedir.

Yapısal açıdan şiirde zengin bir bilgi birikimi, ontolojik bakımdan ise varoluş sürecini kendine bulan bir şairin kimseye minnet etmeyen tutumu görülür. Bu tutumu gelenek bakımından şairi, çağların üstünde konumlar ve ona üstün şair payesi verir. Şiirin yapı-söküm yönüyle irdelendiğinde kılcal damarlarına sinen ruhun göstergeleri kendini ele verir. Şair bir ilki de takip eder. Bayburtlu Zihni geleneğe var olan "Meşşata" mazmununu halk şiirine taşıyarak bunu ilk defa kullanan şair olur.

Bu makalede, yapısal ve ontolojik inceleme yöntemleri ile bir halk şairi olan Bayburtlu Zihni'nin; "çarpişır" redifli gazelinin yapısal, derinsel ve geniş anlamları ve şairin karakter incelemelerinin yanında klasik Türk edebiyatı geleneği çerçevesinde yeri ve önemi ortaya koyularak bu bilgiler okuyucunun istifadesine sunulmuştur. Bunların klasik şiirin modern şerh yöntemleriyle sahip olduğu mana ve kavramları daha da zenginleştireceği aşikârdır.

Kaynaklar

- Ayan, H. (2014). *Nesîmî Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Türkçe Divanının Tenkitli Metni*. TDK Yayınları.
- Bayram Y. (2003). Ontolojik Analiz Metodu ve Bir Uygulama. *Yom Sanat*, 12/Mayıs-Haziran, 1-5.
- Erbay N. (2014). *Bayburtlu Zihni Divanı*. Bayburt Üniversitesi Yayınları.
- Gündüz, E., & Sevimli, E. (2016). Nesîmî'nin "Senden Dönmezem" Redifli Gazeline Estetik Bir Yaklaşım. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 36: 97-124. [\[Crossref\]](#)
- Horata, O. (2012). "Necâtî Bey'den Bâkî'ye Döne Döne". *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*. Grafiker Yayınları.
- İpekten, H. (2008). *Klasik Türk Edebiyatında Nazım Şekilleri ve Aruz*. Dergah Yayınları, s. 223.
- Pala İ. (1999). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. Ötüken Yayınevi.
- Saussure, F. (1970). *Dil ve Söz Ayrımı*. (çev. B. Vardar), Yeni İnsan.
- Uçan Eke, N. (2011). *Nâilî'nin "Âfitâb" Redifli Gazelinin Şerhi ve Yapısalılık Açısından İncelenmesi*. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 179-200.
- Uçan Eke, N. (2013). *Nâilî'nin Gazellerinin Yapısalılık Açısından İncelenmesi*. (Doktora Tezi), Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.
- Yıldırım N. (2008). "Rüstem-i Zâl". *TDV İslam Ansiklopedisi*, CXXXV, 294-295.